

Till:

Socialstyrelsens Generaldirektör Olivia Wigzell

För kännedom till:

Socialminister Lena Hallengren

Bästa Olivia Wigzell,

Civil Rights Defenders välkomnar att Socialstyrelsen fått i uppdrag av regeringen att genomföra en kartläggning över den psykiatriska tvångsvården samt den rättspsykiatriska vården, som ska ligga till grund för eventuella vidare utvecklingsinsatser på området.

Civil Rights Defenders har under flera år granskat människorättssituationen i låsta institutioner i Sverige. Tillsammans med ett flertal organisationer inom funktionsrättsrörelsen, däribland Autism- och Aspergerförbundet, Attention, Funktionsrätt Sverige, NSPH, RFS, RSMH, SHEDO och Skyddsvärnet, arbetar vi idag för att uppmärksamma människorättssituationen inom svensk tvångsvård och stärka enskildas rättigheter samt bidra till att intagna får bästa möjliga stöd.

Att vara intagen i sluten tvångsvård kan bidra till att den enskilde lättare får den vård denne behöver, men innebär samtidigt en särskild utsatthet. En viktig utgångspunkt för användning av tvångsåtgärder är att tvång inom tvångsvården ska utövas med största möjliga skonsamhet och hänsyn till den enskilde. Sverige har dock, vid upprepade tillfällen, fått kritik från såväl FN:s som Europarådets tortyrkommittéer för att personer som berövats sin frihet inte får information om sina rättigheter på det sätt som framgår av Sveriges internationella åtaganden. Kritik riktas även mot den utbredda förekomsten av tvångsåtgärder som är både integritetskränkande och kan vara väldigt traumatiserande och därför endast får användas när det är absolut nödvändigt, tillåtet enligt lag och proportionerligt.

FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD-kommittén) har uttryckt oro över att svensk lag tillåter att en person blir intagen mot sin vilja på en sjukvårdsinrättning om vederbörande har en psykosocial funktionsnedsättning och anses utgöra en fara för sig själv eller andra. CRPD-kommittén rekommenderar att Sverige vidtar alla omedelbart nödvändiga lagstiftande, administrativa och rättsliga åtgärder för att säkerställa att ingen hålls kvar mot sin vilja på en sjukvårdsinrättning på grundval av faktisk eller upplevd funktionsnedsättning.

CRPD-kommittén rekommenderar också att Sverige säkerställer att all psykiatrisk vård förutsätter att den berörda personen lämnar ett fritt och informerat samtycke till detta. I anslutning till detta har CRPD-kommittén även rekommenderat Sverige att avsätta mer

ekonomiska resurser till personer med intellektuella och psykosociala funktionsnedsättningar, som är i behov av mycket stöd, för att säkerställa att det finns tillräckligt med resurser inom öppenvården till stöd för personer med funktionsnedsättning (se punkterna 35 och 36 i CRPD-kommitténs Sammanfattande slutsatser avseende Sveriges första rapport antagna vid sin elfte session, april 2014).

Att vi även har utmaningar i Sverige vad gäller de som är intagna vittnar Rättspsykos årsrapporter om. År 2019 var det 9,5 % av alla patienter i slutenvården som bedömdes vara utskrivningsklara enligt den rättspsykiatriska årsrapporten från Nationellt rättspsykiatriskt kvalitetsregister. Siffrorna har varierat något de senaste åren, men har sällan understigit 10 %. Dessa patienter, som borde vistas på behandlingshem, stödboende eller egna lägenheter, är istället fast på en institution som inskränker den personliga friheten.

Civil Rights Defenders ser det som centralt att mänskliga rättigheter i enlighet med Sveriges internationella förpliktelser ska vara utgångspunkt för och även genomsyra alla frågeställningar som hanteras inom ramen för kartläggningen.

Ett människorättsbaserat tillvägagångssätt inom den slutna tvångsvården kan minska användningen av tvångsåtgärder, vilket bekräftats i Västra Götalandsregionen som under 2012–2015 genomförde ett pilotprojekt där personal skulle inkludera mänskliga rättigheter i sitt dagliga arbete. Användningen av bältning under den här perioden minskade från cirka fyra gånger per månad till fyra gånger per år, och nu har arbetsmetoden fastställts i dessa institutioner och ger fortfarande samma resultat (se A Human Rights-Based Approach to Psychiatry: Is It Possible? – Health and Human Rights Journal, available at: <https://www.hhrjournal.org/2020/06/a-human-rights-based-approach-to-psychiatry-is-it-possible/>).

Det är också av särskild vikt att garantera ett starkt brukarinflytande i dialog med patient-, brukar- och anhörigorganisationer på ett tidigt stadium i utredningen för att göra den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården bättre. Detta handlar också om mänskliga rättigheter (se exempelvis artikel 4:3 och 33.3 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning).

När nu kartläggningen inleds är det viktigt att det civila samhället som dagligen arbetar gentemot målgruppen ges möjlighet att tidigt i processen föra fram erfarenheter av vården utifrån de behov som finns.

Sverige är ett land som tar mänskliga rättigheter på allvar och som har stor trovärdighet i dessa frågor internationellt, men samtidigt kvarstår problem som innebär att mänskliga rättigheter inom svensk tvångsvård inte fullt ut efterlevs. För att komma tillrätta med de problem som finns behöver alla människor som berörs av tvångsvården känna till sina rättigheter och det behovsvägar som säkerställer att enskildas erfarenheter av brister uppmärksammas.

Civil Rights Defenders vill med detta brev uppmärksamma Socialstyrelsen på behovet och vikten av att en garantera ett starkt brukarinflytande från enskilda och patient-, brukar- och anhörigorganisationer från start i utredningen samt säkerställa att mänskliga rättigheter tas som utgångspunkt i de frågeställningar som hanteras i utredningen.

Vi hoppas att regeringens ambition, även i detta fall, är att Sverige på ett än bättre sätt ska leva upp till våra internationella åtaganden vad gäller mänskliga rättigheter och står till utredningens förfogande när helst ni önskar.

Vänligen,

Anders L. Pettersson
Executive Director